

POLITIKA MLADE BOSNE

Ima tako tih novina što su u nekim gradovima izlazile pa su se u jednom trenutku ugasile, pa onda decenijama kasnije neko u tom istom gradu osnuje nove novine koje se, eto, zovu isto kao te neke stare davno ugašene, a da se iz novih novina i ne pozivaju na bilo kakav kontinuitet. Ako kontinuitet i ne postoji ni u ideološkom ni u imovinsko-pravnom, pa ni u simboličkom smislu, uvijek postoji barem u nekom poetskom. U nekim gradovima, hoću reći, valjda moraju da postoje novine koje se zovu baš tako. Eto, u Beogradu je, recimo, nekad davno, između dva svjetska rata, postojalo *Vreme*. Neko drugo *Vreme* postoji i sada. U isto to međuratno vrijeme, u Zagrebu postoji *Jutarnji list*. Novina tog imena u Zagrebu nije bilo duže od pedeset godina, a zatim su se pojavile. U tom istom Zagrebu danas postoje *Novosti* (“tjednik srpske manjine”), no one nisu prve zagrebačke *Novosti*. Postojale su *Novosti* u Zagrebu još 1918. godine. U tadašnjim zagrebačkim *Novostima*, u broju od osmog novembra 1918. godine, oglasio se kratkim tekstom u to doba relativno nepoznat mladi autor po imenu Ivo Andrić.

Tekst je nosio naslov *Nezvani neka šute*. Prije nego, međutim, uz neznatna skraćivanja citiramo taj članak, prisjetimo se konteksta. Dakle, osmi je novembar 1918. godine, što će reći da Prvi svjetski rat još nije ni završio. Tri nas dana dijele od mira. Isto tako, Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca još nije osnovano, Od toga nas dijele još dvadeset i tri dana. Poslušajmo sada Andrića: “Čuvši, tu i tamo, debate o republici ili monarhiji, mi smo mogli stvarati više ili manje oštre zaključke o političkoj nevaspitanosti mase i o plitkosti buržoaske psihe i – preći preko toga. Ali žurnalistička vodenica koja mnogo melje a malo brašna daje, dokopala je i raspru dokonih purgara i napuhala od nje uvodničarski balon, prvi zlokoban i otrovan simbol nesloge. To je bio početak. I sad dok se s mukom polažu temelji hramu naše slobode, oni su stali da se prepiru: kakav će oblik imati zlatna jabuka na vrh kupole. Dok udovice onih koji su poginuli za naše ujedinjenje još ni crninu nisu skinule, oni obesvećuje žrtve i ugrožavaju njihov plod. – Zar su srpski vojnici koji su još jučer na Savi i Dunavu umirali, mislili da li umiru za monarhiju ili republiku? Zar sirotinja po Bosni, Istri i Dalmaciji, koja izdišući čeka da joj se što prije donese hljeba i slobode, misli da li će joj to donijeti republika ili monarhija? Zar kapitalističko-imperijalistička Ita-

* Писац, публициста и новинар из Сарајева

lija koja poseže za našim teritorijem, brine da li će okrnjiti republiku ili monarhiju? (...) Ne, TO pitanje su u najnezgodniji čas nabacili siti i obesni besposlenjaci, bivši ekskluzivisti i skorojevići unitarske misli. (...) Njima nije dosta da su nekorisni, htjeli bi da budu i škodljivi. Oni su pošli da – u ovaj čas! – ispituju čvrstoću veza naših plemena ili da traže garancije (!! da Hrvati u Jugoslaviji ne budu ‘zapostavljeni’. (...) *Oni su stavili u sumnju pitanje našega jedinstva.* To je činjenica od koje se više ne može glava okrenuti i preko koje jugoslovenski intelektualac ne može mirno preći. To nije više novinska polemika, koja se sa gnušanjem baca iz ruku. To je alarm za sve borce narodnog jedinstva. To je znak da našu mladu slobodu treba zaštititi ne samo prema unutra. Red je da se ovim delatnostima, u ime svih nas reče ova mirna i muška riječ, za kojom stoji dovoljno snage i odlučnosti: Misao narodnog jedinstva baština je najboljih naših naraštaja i plod teških žrtava. To jedinstvo, san našeg života i smisao svih naših borba i patnja, mi ne smijemo danas, kad je uglavnom ostvareno, prepustiti u ruke nezvanih, da na njemu ostave tragove svojih nečistih prsta i da ga tretiraju svojim krezubim sofizmima. Ko god, pa ma pod kojom izlikom, potresa tim jedinstvom, koje radom i žrtvama mnogih pokoljenja danas postaje: Ujedinjenje, neprijatelj je slobode i izdajica naše tek oslobođene otadžbine. A svi mi koji smo tu misao ujedinjenja pronijeli neokaljanu kroz bratoubilačke bojeve i nismo je zatajili pred krivokletničkim austrijskim sudovima, znat ćemo je obraniti i od besavjesnih žurnalista i prgavih, samozvanih politikanata.“¹

Nemoguće je, naravno, prenebregnuti posve činjenicu da je ovaj tekst pisao Ivo Andrić. Svejedno, tekst je moćan. Ne zaboravimo, početak je novembra 1918. godine; prije manje od mjesec dana Andrić je napunio dvadeset šest godina. Nije još objavio skoro ništa, samo pregršt poezije; od proze apsolutno ništa. A ipak, ovaj tekst nam je danas manje zanimljiv književnoistorijski kao jedan od ranih radova iz bibliografije nobelovca nego kao trenutno aktuelan *politički* stav. Zar su zaista debate od prije stotinjak godina, debate o (prvoj) Jugoslaviji kao republici ili monarhiji aktuelne i danas? Da; jedna ih je godišnjica aktuelizovala, godišnjica Sarajevskog atentata. Prisjetimo se doskorašnje dominantne atmosfere spram Mlade Bosne i Sarajevskog atentata u javnosti (ili javnostima) na jugoslovenskom prostoru. Do prije koju godinu ta je atmosfera bila gotovo identična austrougarskoj propagandi iz vremena neposredno poslije atentata. Simplifikovana do kraja, suština je izgledala otprilike ovako: Princip i ostali pripadnici Mlade Bosne su bili grupica velikosrpskih nacionalista, krvožednih i primitivnih, koji su uz pomoć zločinačke klike iz Srbije smakli prestolonasljednika najnaprednije i najmultikulturalnije ondašnje države i njegovu trudnu ženu, a taj se prestolonasljednik baš u to vrijeme spremao da tu zemlju na skali napretka i multikulture podigne još više. Kako i zašto, tema je za istraživanje i eventualni duži i drukčiji tekst, no klatno javnosti se pomjerilo. Počelo je s jedva dva ili tri disonantna glasa koji su o Mladjoj Bosni govorili drugačije, no vremenom su ti stavovi počeli da odjekuju i atmosfera se promijenila. To se najbolje može vidjeti kroz evoluciju mišljenja nekoliko istaknutih javnih ličnosti. Mada ona nipošto nije jedini takav slučaj, paradigmatičan je primjer Biljane Srbljanović.

¹ Ivo Andrić: *Politički spisi*, Filip Višnjić, Beograd, 2009, pp. 91-93

Gostujući u radio-emiji *Peščanik* 7. decembra 2012. godine, a govoreći o drami koju se sprema da napiše jer ima “neku porudžbinu austrijskog pozorišta”, Biljana Srbljanović doslovce kaže: “Šta bi meni drugo bilo zanimljivo nego atentat, i zanima me to učešće srpske tajne policije pod Apisom. Našla sam transkripte sa suđenja Gavrilu Principu itd. Te 1913. godine u celoj Bosni ti imaš 30, slovima tri-nula, 30 stanovnika Bosne koji su fakultetski obrazovani. Oni su svi muslimani, oni su deca bogatih trgovaca iz gradova, znači nema nijednog iz sela, a Srbi su po selima. Ti kad vidiš, taj Gavriilo Princip i ti mladobosanci, oni su zapravo potkupljeni i finansirani od Apisa koji je njih iskoristio time što im je davao pare, a oni kupe knjige. Taj Gavriilo Princip, on dobije neku lovu, ne znam kako mu stigne ta lova, onda ode, šta ste radili sa tim, to ima na suđenju, šta si radio s tim novcem, kupio sam Emila Zolu, gre’ote. A onda je poslao kofer majci, a majka spalila, knjiga ušla u kolibu, jer su oni živeli onako kako su živeli Srbi, većinsko stanovništvo izvan Beograda, izvan Novog Sada su živeli na tucanom podu, ognjište, nema krevet. Znači, oni se svi zovu Princip, oni su se zvali Čeka, jer su se izdržavali, celo to pleme, od toga što su pravili sačekuše i pljačkali Turke, a bili su ta neka grupa tih ljudi koji su raštrkani po nekim selima i onda su željni bilo kog znanja. Daj mi bilo koju knjigu, daj mi bilo šta, hoću ja da dođem na univerzitet. I onda kad imaš tu glad za nekim saznanjem, a onda te neka podlost ljudska, organizovana i uniformisana, kao što je kod nas od 19. veka tajna policija koja se jedna ista nastavlja do dan danas, tako lako uzme i iskoristi, načini od tebe ubicu trudne žene, što u krajnjem slučaju i pokrene jedan novi svetski rat.”²

Samo malo više od pola godine kasnije, 21. juna 2013. godine, u istoj radijskoj emisiji, Biljana Srbljanović govori potpuno drukčije; recimo, ovako: “A oni koji optužuju Gavriila Principa kao teroristu, moraju da shvate istorijski kontekst; da je u istorijskom kontekstu tog doba tiranoubistvo bilo sredstvo borbe za oslobođenje. Oni zaista jesu bili okupirana teritorija i on ima pravo da izrazi svoj bunt i radikalnom metodom, bacanjem bombe, odnosno metkom u onoga koji za njega predstavlja tiranina, odnosno okupatora.”³ Nema više ”trudne žene”, nema pokretanja svjetskog rata, sada se govori o tiranoubistvu. Takođe, cijeli ton je drukčiji. Nije prezriv, više je suosjećajan. Da i ne govorim da se barata faktografski tačnim informacijama. Kad Biljana Srbljanović u decembru 2012. godine govori o samo 30 fakultetski obrazovanih stanovnika Bosne i Hercegovine i isključivo muslimana, to nema veze s mozgom. Kad pola godine kasnije govori o šest gimnazija u BiH, to je tačno. Ipak, jedna stvar ostaje ista; Biljana Srbljanović i dalje u mladobosancima vidi marionete Apisove. (“I sad ti tu imaš mladobosance koji su Jugosloveni i imaš Crnu ruku koji su velikosrbi i to je kleš, istorijski sukob koji je meni užasno zanimljiv, na koji način su ti mladobosanci zapravo iskorišćeni od jedne vrlo retrogradne ideje.”⁴) To je, naravno, nova varijacija na staru lokalnu verziju austrougarske propagande o kojoj

² <http://pescanik.net/2012/12/pescanik-07-12-2012/> (posjećeno 7. maja 2014.)

³ <http://pescanik.net/2013/06/emisija-21-06-2013/> (posjećeno 7. maja 2014.)

⁴ Ibid.

je najbolje pisao Miloš Crnjanski. (“Sem toga, čak i kod nas, neki su od Principa bili načinili Srbina – provincijalca, fanatika, šovena, koji je, tobože, bio samo igračka u rukama šefa Obaveštajnog odseka srbijanskog generalštaba, pukovnika Dragutina Dimitrijevića Apisa.”⁵) Ključno je, naime, pitanje je li Princip bio marioneta odnosno igračka Apisova ili nije. Ako jest, onda je realno svejedno što je on volio poeziju i ložio se na bratstvo i jedinstvo. Ako nije (kao što nije!), kojeg je vruga onda bitno kakav je Apis bio kao čovjek. S jedne strane, vrijedilo bi napisati tekst pod naslovom “Pravda za Apisa”. Biljana Srbljanović je od njega načinila arhetipskog negativca, skoro pa nekog profesora Morijartija (ne zaboravimo da su mladobosanci čitali Šerloka Holmsa!), koji je ne samo zao, nego je i kukavica. I mada dramatičarka za svoj komad veli da iako je “zasnovan na istinitim događajima, arhivu, zapisima sa suđenja i brojnoj istorijskoj građi; ipak je predmet čiste fikcije”, treba imati na umu da ona u intervjuima i o stvarnom (istorijskom) Apisu govori kao o kukavici (“Apis je pre svega bio velika kukavica.”⁶) Međutim, kako rekosmo, Apisov karakter je nebitan, ako ne mislimo da je Princip tek marioneta. O tom problemu u komadu Biljane Srbljanović već je odlično pisao Zlatko Paković. (“Iako je Princip Jugosloven, atentat je počinio, nezavisno od svoje oslobodilačke mladobosanske želje, kao marioneta Crne ruke, tajne vojne organizacije iz Kraljevine Srbije, čiji je glavešina Dragutin Dimitrijević Apis (...). Dakle, jugoslovenstvo Mlade Bosne kompromitovano je velikosrpskom taktikom, a izvršioci atentata toga, naprosto, nisu svesni. Ovakva interpretacija, Biljani Srbljanović služi da pokaže kako se velikosrpska politika proteže tokom čitavog trajanja Jugoslavije, i kako rovari kroz samu ideju jugoslovenstva, da bi, na kraju, razorila i samu jugoslovensku državu, a zatim izvršila atentat i na premijera Zorana Đinđića, koji zemlju pokušava da integriše u jugoslovenski region koji se sada zove drugim imenom. Apis, stoga, izgovara rečenice Vojislava Koštunice, Aca Tomića i ostalih koji su u javnosti označeni kao tvorci ideološkog konteksta za atentat na premijera Đinđića. Ovde se, međutim, nagomilavaju dve interpretativne nejasnoće. Prvo, ako Princip ubija austrougarskog zavojevača kao eksponent velikosrpske ideje, iste one koja će inspirisati genocid u Srebrenici, a ne, kako sam misli, kao jugoslovenski borac za slobodu, onda je taj atentat de facto, a ne samo de iure, zločin protiv čovečnosti. Drugo, ako je inspirator ubistva Franca Ferdinandna isti onaj duh nacionalizma i tajne policije koji dovodi i do atentata na premijera Đinđića, onda se stvara i analogija između Ferdinandove i Đinđićeve smrti. Kako Biljana Srbljanović pokušava da razreši ovu semantičko-ideološku konfuziju? Tako što nam članove Mlade Bosne predstavlja kao tinejdžere, kao nedovoljno zrele ljude koji iz ljubavi prema velikoj ideji, u strahovitom samopožrtvovanju, čine gnusan zločin. Dakle, subjektivno, to su heroji. Objektivno – teroristi. Ta interpretacija se, dakle, ne izjašnjava. Ona samo produbljuje dilemu.”⁷)

⁵ Miloš Crnjanski: *Lirika Itake i komentari*, BIGZ. Beograd, 1993, p.140

⁶ <http://pescanik.net/2013/06/emisija-21-06-2013/> (posjećeno 7. maja 2014.)

⁷ http://www.danas.rs/dodaci/nedelja/princip_i_interpretacija.26.html?news_id,,268756 (posjećeno 7. maja 2014.)

Na tragu Pakovićeve dijagnoze, valja nam se vratiti još jednom detalju na kojem insistira Biljana Srbljanović i u drami i u intervjuima povodom svoje drame *Mali mi je ovaj grob*, kao i Dino Mustafić, režiser njene beogradsko-sarajevske postavke. U intervjuu za *Peščanik* iz juna 2013. godine, Biljana Srbljanović govoreći o mladobosancima kaže: “Njihova ideja je bila republika.”⁸ U NIN-u od 27. februara ove godine, Dino Mustafić kaže da su mladobosanci bili mladići nošeni idejom “ujedinjenja Južnih Slovena u državotvornu zajednicu, odnosno republiku Jugoslaviju”⁹. 12. marta, u intervjuu za Radio Slobodna Evropa, Mustafić veli: “Gavrilo Princip na sudu je rekao da je po nacionalnosti Jugosloven, da se zalaže ne za bilo kakvu državnu tvorevinu nego Republiku Jugoslaviju.”¹⁰ Ovdje već imamo problem; Mustafić po svoj prilici aludira na sljedeću Principovu izjavu sa suđenja: ”Ja sam nacionalista Jugosloven i težim za ujedinjenjem svih Jugoslovena u bilo koju državnu formu, i da se oslobode Austrije.”¹¹ Pročitajmo pažljivo ovu rečenicu. Princip insistira na dvije stvari: na ujedinjenju Jugoslovena u *bilo kojoj državnoj formi* te na oslobođenju od Austrije. Insistiranja na republici nema. To se još bolje vidi iz sljedećeg isječka iz transkripta suđenja; Principa ispituje Čabrinovićev branilac Premužić, a dijalog ide ovako – “Pitanje: Kako je bilo mišljenje što se tiče Srbije, da li bi za Bosnu bilo korisno da se pripoji Srbiji? Odgovor: Bilo je mišljenje da se ujedine Jugosloveni. Razumije se, Srbija kao slobodni dio Jugoslovena imala bi moralnu dužnost da pomogne tom ujedinjenju, da bude kao što je bio Pijemont u Italiji, Pitanje: Kakvog je mišljenja bio Ilić u političkom pogledu? Odgovor: Bio je nacionalista kao i ja, Jugosloven. Pitanje: Dakle, istog mišljenja kao i vi? Odgovor: Jest, da se imadu ujediniti Jugosloveni. Pitanje: Pod Austrijom? Odgovor: Bože sačuvaj. Ja nisam bio za dinastije. Tako daleko nismo išli, nego smo mislili: ujedinjenje, pa kako budu prilike.”¹²

Pročitajmo pažljivo ovaj dijalog. Istini za volju, Princip kaže da je protiv dinastija, što bi značilo i protiv monarhija, ali odmah potom dodaje: “Tako daleko nismo išli, nego smo mislili: ujedinjenje, pa kako budu prilike.” Opet su dvije stvari važne: Ujedinjenje Jugoslavije oko Srbije kao Pijemonta i odlučno odbijanje svakog austrijskog pokroviteljstva. (“Bože sačuvaj!” – tako na pitanje o ujedinjenju Jugoslovena pod Austrijom odgovara čovjek koji se pred tim istim Premužićem malo poslije izjasni kao ateista.) Princip, dakle, kaže istu stvar koju će četiri godine kasnije ponoviti Ivo Andrić: cilj je oslobođenje i ujedinjenje, a pitanje monarhija ili republika u tom je kontekstu trivijalno. Sjetimo se kako i dan-danas oni koji Principa proglašavaju teroristom najčešće obesmišljavaju njegov čin. Rade to, naime, tako

⁸ <http://pescanik.net/2013/06/emisija-21-06-2013/> (posjećeno 7. maja 2014.)

⁹ “Sreća je skrivena u detalju” (Radmila Stanković, intervju s Dinom Mustafićem), u NIN, broj 3296. 27. 2. 2014, p.54

¹⁰ <http://www.slobodnaevropa.org/content/mustafi%C4%87-princip-nije-zaslu%C5%BEio-da-mu-se-stop-e-izbace-iz-sarajeva/25294244.html> (posjećeno 7. maja 2014.)

¹¹ Vladimir Dedijer: Sarajevo 1914, Prosveta, Beograd, 1966, p. 437

¹² Ibid.

što insistiraju na antimadžarskom sentimentu Ferdinandovom i ističu u svakoj prilici da je on navodno planirao da dvojnju monarhiju pretvori u trojnu tako što bi, tobože, i slovenskim narodima dao njihov vlastiti *entitet*. To je vjerovatno kontekst zbog kojeg i Premužić sugerije mogućnost ujedinjenja (Južnih) Slovena pod Austrijom. Mladobosance to, međutim, ne zanima. Zato na ovom mjestu valja biti vrlo precizan. Onodobna austrougarska propaganda mnogo je više antisrbijanska nego antisrpska. (Ne ulazim ovdje u savremene kontroverze oko upotreba pridjeva srbijanski i srpski, želim samo reći da je Austro-Ugarskoj mnogo više smetala slobodna država Srbija nego srpski narod kao takav.) Uostalom, u Austro-Ugarskoj su ionako Srbi (u Vojvodini, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji) bili najbrojniji južnoslovenski narod; bilo ih je, dakle, u samoj Austro-Ugarskoj, ne računajući Srbiju, više nego Hrvata i Slovenaca. Austro-Ugarska je na te Srbe računala kao na svoje lojalne građane. Smetala joj je Srbija kao potencijalni Pijemont za sve Jugoslovene. Kad poslije Majskog prevrata, a naročito poslije Balkanskih ratova, u Beograd pohrle Tin Ujević, Luka Jukić, Ibro Fazlinović, Đulaga Bukovac i ini, oni to ne čine zbog Srba, Srbi su ionako svuda oko njih, sa Srbima se svakako druže, oni to rade zbog slobodne Srbije. Kao u onoj mnogo kasnijoj pjesmi, oni kad iz Austro-Ugarske pređu u Srbiju, osjećaju da su iza sebe ostavili maglu, strah i zlo, osjećaju da su stigli na slobodno tlo. U tom smislu, potenciranje Crne ruke i Apisa kao stvarnih organizatora Sarajevskog atentata, dok se samim mladobosancima, eto, priznaje idealizam, ali se proglašavaju pukim marionetama, predstavlja tek rezervni položaj austrougarske propagande.

Prije deset godina, u tekstu pod naslovom *Atentat koji traje* Svetislav Basara je napisao: "Metak koji je Gavrilo Princip ispalio pre devedeset godina još uvek kruži ovim prostorima. Nedavno je pogodio Zorana Đinđića."¹³ Jedan važan aspekt drame *Mali mi je ovaj grob* bazira se na ovoj analogiji. Analogija je, međutim, lažna. Iz svake moguće perspektive je lažna: Ferdinand je bio okupator, Đinđić je bio demokratski izabran premijer; Ferdinand je ubijen na okupiranoj teritoriji, Đinđić u glavnom gradu sopstvene zemlje itd. Nešto je tu, međutim, još važnije. Ako bi trebalo tražiti analogiju za Đinđićevo ubistvo, puno bolje bi bilo razmišljati o atentatu na kralja Aleksandra u Marseju. U oba slučaja je država obezglavljena ubistvom neprikosnovenog vladara, u oba slučaja su ti vladari pokušavali da vode inokosnu politiku, neregovanu od strane velikih sila. Jako je indikativna Pakovićeva sugestija da je Đinđić pokušao da Srbiju "integriše u jugoslovenski region koji se sada zove drugim imenom." Gotovo da bi se moglo reći da je Đinđićeva Srbija na nešto drugačiji način ponovo mogla da bude Pijemont. (Uostalom, tek kao digresija i tema za razmišljanje, da je Đinđić ostao živ ko zna da li bi se raspala zajednica Srbije i Crne Gore, a ona je kao takva bila makar i najmanji mogući jugoslovenski ujediniteljski projekat.) Metak koji je ubio Ferdinanda i metak koji je ubio Đinđića nikako nisu jedan isti metak; to su dva metka, dva simbola dvije ovdašnje politike, a oba još uvijek kruže. Tvrdeći da je to isti metak, uspostavlja se analogija i između

¹³ <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=383269&print=yes> (posjećeno 7. maja 2014.)

onih koji su te metke ispalili, a tu odvratnost cijele analogije naprosto bode oči. Gavriilo Princip u Hrvatima i muslimanima vidi svoju braću, Zvezdan Jovanović, između ostalog i u Đinđićevom rodnom Bosanskom Šamcu, bje Hrvate i muslimane samo zato što su Hrvati i muslimani. Ne, to su dva metka. Metak koji je ubio Ferdinanda simbol je težnje Jugoslovena za ujedinjenjem, slobodom i političkim subjektivitetom. Metak koji je ubio Đinđića poslao je, in ultima linea, i nekadašnji jugoslovenski Pijemont u suštinski kolonijalan položaj.

S dobrim razlogom ili ne, mladobosanci su u Srbiji vidjeli simbol slobode. Grabež na suđenju izjavljuje: “Kad sam došao u Srbiju, vidio sam ogromnu razliku između režima u Srbiji i u Bosni. Uočio sam težak položaj naših ljudi i naših seljaka u poređenju sa slobodom koju u Srbiji uživa svaki građanin.”¹⁴ A 13. maja 1912. godine, mladobosanac Miloš Pjanić piše svom prijatelju Džemilu Drljeviću u Senju: “Zdravo! Dođoh iz slobodne Srbije. Bio sam sa studentima iz Zagreba cijelo vrijeme. Oduševljenje veliko i s jedne i s druge strane. Primio Tvoju kartu. Ti si još dobro, bar znaš – premda sažaljevam da nemaš oca, a ja imam, ali niko neće da mari za mene. Svako me se *odriče*. Ali neka! Ideja će sve pobijediti. U nama teče krv koja teži za slobodom i koju ništa ne može spriječiti. Mi ćemo ginuti za ideju i narod. Mi ćemo sve...sve za narod, ništa za sebe. Jugoslovenski revolucionarni pozdrav! Tvoj Miloš.”¹⁵ Među ovim studentima iz Zagreba koje pominje Pjanić bio je i Luka Jukić. Dobar pisac bi iz ove razglednice mogao da sastavi cijeli roman. Otkud uopšte Džemil Drljević u Senju (nije baš da je u Senju u ono vrijeme bilo muslimana)? Izbačen je iz gimnazije u Sarajevu zbog učešća u đačkim protivmađarskim demonstracijama. Šta mu piše njegov prijatelj: Da je bio u *slobodoj* Srbiji, sa studentima iz Zagreba, da je oduševljenje veliko i obostrano. I dalje: o ideji, o spremnosti da se gine, da se ništa ne uzme za sebe. To je maj mjesec 1912, dvije godine prije atentata. Kakav Apis, kakva zloupotreba?! Sve se već zna; mladobosanci su spremni kao zemlja za proljeće. Ako je neko nekog iskoristio, iskoristila je Mlada Bosna Crnu ruku, a ne obrnuto. I da se razumijemo, nije da mladobosanci nisu razmišljali o republici. Istom tom Džemilu Drljeviću, u aprilu 1912. godine, tri njegova prijatelja (Vladeta Bilbija, Ibrahim Fazlinović i Matej Kordić) šalju razgledicu na kojoj piše: “Pozdrav od sakupljenih Jugoslovena. Puši lulu! Živjela republika!”¹⁶ (Iz današnje perspektive Vladeta, Ibrahim i Matej su Srbin, Bošnjak i Hrvat, iz svoje vlastite bili su sakupljeni Jugosloveni.)

Nije, naravno, problem republika. Stvar je u prioritetima. Politička deviza Mlade Bosne nije: republika ili ništa; politička deviza Mlade Bosne jest Jugoslavija ili ništa. U tom smislu, ovo današnje falsifikovanje istorije i falsifikovanje ideja Mlade Bosne ima dublji cilj. Ideja je, a na tragu austrougarske propagande, obesmisлити svaki jugoslovenski projekat izjednačavajući ga sa velikosrpstvom. Pristaju svjesni ili nesvjesni austrougarski propagandisti na razne lične i intimne Jugoslavije, snovite i

¹⁴ Vladimir Dedijer: Sarajevo 1914, Prosveta, Beograd, 1966, p. 451

¹⁵ Vojislav Bogičević: Mlada Bosna – pisma i prilozi, Svjetlost, Sarajevo, p. 142

¹⁶ Ibid. P. 126

utopističke, trivijalno-nostalgичне i fiktivne, ali nipošto na *političku* Jugoslaviju. Ona bi, tobože, uvijek bila tek Velika Srbija pod drugim imenom. A, eto, mladobosanci su, kao, htjeli republiku, jer su znali da bi Jugoslavija kao kraljevina bila još velikosrpskija nego kao republika. Sve je to slatko, samo što nije istina. Da ne ispadne da se pozivamo na nekog Srbina koji usprkos svojim anarhističkim i ateističkim uvjerenjima još uvijek osjeća mističnu vezu sa Karađorđevićima, citirajmo Ivana Kranjčevića, najistaknutnijeg Hrvata optuženog na procesu za Sarajevski atentat. Citat je iz transkripta suđenja; Kranjčevića ispituje državni odvjetnik: “Pitanje: Ali što ste kazali da bi se imala osnovati velika jedinstvena država. Kako bi se imala zvati? Razgovarali ste o tom kako bi se imala zvati? Odgovor: Velika Jugoslavija. Pitanje: Koja bi imala biti dinastija u njoj? Odgovor: Ona koja je u Srbiji. Pitanje: Dakle srbijanska, a koja je tamo? Odgovor: Kralj Petar Karađorđević.”¹⁷ I Ivan Kranjčević na optuženičkoj klupi “krivokletničkog austrijskog suda“ 1914. godine i Ivan (Ivo) Andrić u zagrebačkim *Novostima* četiri godine kasnije poručuju istu stvar: Jugoslavija ili ništa. I ima nečeg jako licemjernog u tome da se njihove ideje i ideali danas falsifikuju, naročito od strane one generacije koju se u vrijeme kad se Jugoslavija raspadala, kad je propadala “misao narodnog jединства kao baština najboljih naših naraštaja i plod teških žrtava“, to nije ticalo ama baš ništa. A oni su, kao u nekoj istorijskoj farsu, bili upravo u godinama u kojim su bili mladobosanci kad je Jugoslavija stvarana. Svi ti *gorčini mustafići* (kao metafore) smijali su se Goranu Bregoviću kad je pjevao *Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavija*, kad je lijepo *Lijepu našu* na *Tamo daleko*, kad je, u krajnjoj liniji, pokušao i politički nešto da radi sa Antom Markovićem na spasavanju Jugoslavije, makar bitka i unaprijed bila izgubljena. To njima, jebiga, nije bilo kul. Bilo je pametnijeg posla, da se čita *Alan Ford* i sluša Sisters of Mercy. U redu je to, i apolitičnost je pogled na svijet. Samo što izgleda nije bilo nikog mlađeg od Miljenka Smoje da sedamdeset godina poslije Andrića kaže da su rasprave da li Jugoslavija treba da bude federacija ili konfederacija besmislene ako je u sumnju dovedeno pitanje јединства. A pitanje јединства je dovedeno u sumnju insistiranjem na тези da јединствена Jugoslavija јest јednako Velika Srbija. I sada, kad Jugoslavije više nema, kad je propala “baština najboljih naših naraštaja i plod teških žrtava“, oni koji su, u najboljem slučaju, tom propadanju sekundirali svojim nečinjenjem, *post festum* opravdavaju svoj izbor fatalističkim falsifikovanjem istorije. Jugoslavija kao politički projekat po njima ni u kojoj varijanti nema niti je imala šanse, jer će uvijek da je zloupotrijebe zli velikosrpski crnorukaši. Njima je, uostalom, i bolje da Jugoslavije nema. Ovako se lakše parazitira na sentimentima tipa *jest nam nekad bilo lijepo, al' nema veze, mi se i dalje družimo*. I da, priča o Mladost Bosni nije njihova priča. Svodeći je na Principa, na tri-četiri, kao sa švedskog stola, izabrana citata, na lažne analogije, oni je lišavaju suštine. Jer Princip nije bio sam. Iza njega je stajala sva sila onih koji su “misao ujedinjenja pronijeli neokaljanu kroz bratoubilačke bojeve i nisu je zatajili pred krivokletničkim austrijskim sudovima.“ Jedan od njih zvao se Marko Perin. Njega je Premužić na suđenju pitao kojeg je političkog mišljenja, a on je odgovorio da je

¹⁷ Vladimir Dedijer: Sarajevo 1914, Prosveta, Beograd, 1966, p. 457

nacionalista Jugosloven. Na pitanje šta to znači, odgovara: Znači ponajprije kulturno ujedinjenje svih Jugoslovena, a onda političko. Taj Marko Perin koji je decembra 1914. umro u zatvoru zap-ravo je napisao one stihove, slične poznatijim Principovim stihovima, stihove koji se u poslje-dnje vrijeme takođe pripisuju Principu. Ispravimo ovdje tu zabludu; ovo je napisao Marko Perin:

*I grobovi naši Bečom će se borit
Po dvorovima šetat i plašit gospodu.
A grobovi naši Evropi će zborit
Jugosloven mora dobiti slobodu.*

Mora da su još i prije atentata Perin i Princip pričali o tome da će se i mrtvi boriti protiv Beča, pa im se poslije, u zatvoru, ta slika obojici, na ponešto drugačiji način ukazala u stihovima. A ideja da Jugosloven mora dobiti slobodu poslije sto godina opstaje samo u grobu i stihu.

Bibliografija:

- Andrić, Ivo: Politički spisi, Filip Višnjić, Beograd, 2009.
Bogičević, Vojislav: Mlada Bosna – pisma i prilozi, Svjetlost, Sarajevo, 1954.
Crnjanski Miloš: Lirika Itake i komentari, BIGZ, Beograd, 1993.
Dedijer Vladimir: Sarajevo 1914, Prosveta, Beograd, 1966.

Internetske arhive portala, novina i časopisa:

- www.danas.rs
www.nin.co.rs
www.pescanik.net
www.vreme.com